

ליל שמרים - הוא הלילה הזה לה'

ליל שמרים - הקב"ה ציפה לגאולה מצרים ומצפה לגאולה העתידה, ואנו מצפים אליו מדי שנה לעבוד בו את ה' במצוות הלילה, ולא ישנים בלילה זה. (כמידת השמירה וההכנה כל השנה, כך זוכים להארת הגאולה בלילה זה). נמשכת ממנו שמירה לכל השנה [ומשומר מהמזיקים] / אוצרות ברכה ושירה נפתחים בו / קדושתו ושמחתו רבה מאוד, שבו נגאלנו ונבחרנו מכל העמים / זמן מסוגל להשרשט אמונה ויר"ש, להשבת לב אבות ובנים / לילה זה נקרא 'יום' [הגדת לבנך ביום ההוא, אמירת ההלל] ושונה מכל הלילות, וממנו סדר לכל השנה / גילוי שכינה וקדושה על כל אחד מישראל, להיות בן חורין ועבד ה'. יציאה וחירות מקליפת מצרים, יצר הרע וכל מיני עבדות / התחדשות [מכח איתערותא דלעילא] כיום הכיפורים [עבודת הסדר עם בגד לבן, ככהן גדול בקה"ק, לרמוז על המעלה העליונה שנמצאים בה] / הסעודה באמצע ההלל היא לפני ה'. ראו לנהוג בו בקדושה ודבקות בה' - שמחה, אהבה ודבקות במצוות הנדירות אחת בשנה. ולדקדק בכל המצוות והמנהגים / 'הבן שואל' - להברות תפילה בכוונה שלמה ובשמחה [חשיבות תפילת ערבית של ליל הסדר] / עלינו להרגיש את שינוי הלילה, ההתחדשות והיציאה מכל מיצר [גם אם איננו מרגישים זאת, רפואה זאת נחקת ופועלת מעט מעט כל שנה] / תענוג פמליא של מעלה מהשירה והסדר שלנו.

מורה fe ה' וישראל

1. פרשת בא (שמות יב)

(מא) ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים: (מב) ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים, הוא הלילה הזה לה', שמרים לכל בני ישראל לדורותם... [פס' מג-נ: 'חוקת הפסח'] (נא) ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאתם:

רשי

'ליל שימורים' - שהיה הקב"ה שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים. 'הוא הלילה הזה לה' - הוא הלילה שאמר לאברהם בלילה הזה אני גואל את בניך. 'שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - משומר ובא מן המזיקין, כענין שנא' (פס' כג) 'ולא יתן המשחית' וגו' (עי' ר"ה יא ב).

רשב"ם

'ליל שימורים הוא לה' - מימות אביהם היה הקב"ה מצפה לזה הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים כמו שהבטיחם. ולישראל הוא ליל שימורים לדורותם - לכל דורותם, שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח ככל חוקותיו ומשפטיו. 'שימורים' לשון המתנה, כמו 'ואביו שמר את הדבר' (בראשית לז).

ראב"ע

(הפירוש הארוך) ויש מפרשים אותו כטעם 'שומרי החומות' (שה"ש ה), שלא ישנו רק יודו ויספרו גבורת השם בצאתם ממצרים. וככה רמזו חכמינו ז"ל (הגדה של פסח): הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. (הפירוש הקצר) 'ליל שימורים הוא לה' - ובעבור שהשם שמרם חייבין הן ישראל לשמור זה הלילה...

רמב"ן

וטעם 'הוא הלילה הזה לה', שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - שזה הלילה שהיה שמור לשם להוציאם ממצרים הוא לה', כלומר מקודש לשמו, 'שימורים לכל בני ישראל לדורותם' - שישמרו אותו לעבוד בו לפניו באכילת הפסח וזכירת הניסים, ולתת הלל והודאה לשמו, כמו שאמר (להלן יג ז) 'ושמרת את החוקה הזאת', ואמר (דברים טז א) 'שמור את חודש האביב'.

ספורנו

'ליל שימורים הוא לה' להוציאם' - שהיה מצפה להוציאם, כי לא עינה מליבו, אבל לא מצא את ישראל מוכנים וראויים לגאולה עד אותה הלילה. ואותה היה משמר ומצפה, כי חפץ חסד הוא, כאומרם ז"ל (הגדה של פסח) שהקב"ה מחשב את הקץ. 'הוא הלילה הזה לה' שימורים' - וכמו שהיה משמר ומצפה לגאולת ישראל כל ימי גלותם במצרים, כן הוא משמר ומצפה לגאולת ישראל העתידה, כאומרם 'ולכן יחכה ה' לחננכם' (ישעיה ל יח). 'לכל בני ישראל לדורותם' - כאומרם (ר"ה יא א) בניסן נגאלו ובניסן עתידים להגאל.

מורה כל השנה - לקראת הפסח ולאחריו

2. שפת אמת (פסח). ר' יהודה אריה ליב אלטר, נכדו ותלמידו של 'חידושי הרי"ם', ר' יצחק מאיר אלטר. נפטר בשנת תרס"ה)

(שנת תרנ"א) 'ליל שימורים' הוא לשון רבים. כי מצפין כביכול גם בשמים להיות בא ליל גאולה. ומכל שכן למטה שצריכין כל ימי השנה לשמור הלילה הזאת שהוא זמן גאולה. וכפי השמירה ששומרין ומצפין כל ימי השנה - כך נפתח הארת הגאולה בליל שימורים.

(שנת תרנ"ב) 'ליל שימורים כו' לדורותם' - שמליל פסח נשאר שמירה על כל ימי השנה. כמו שהי' אז שימורים לדורות, כמו כן בכל שנה נשאר שמירה מלילה זו לכל ימי השנה. וזה רמז האפיקומן, להשאיר חלק מהמצה על כל השנה. וכן כתיב 'למען תזכור' ע"י לחם עוני זה 'כל ימי חיך'.

פתיחת אוצרות ברכה וישראל

3. פרקי דרבי אליעזר (פרק לב)

הגיע ליל יום הפסח וקרא יצחק לעשו בנו הגדול ואמר לו: בני, זה הלילה כל העולם כולו אומרים בו הלל, ואוצרות טללים נפתחים בזו הלילה... אמרה רבקה ליעקב: בני, הלילה הזה אוצרים טללים נפתחים בו, העליונים אומרים שירה. הלילה הזה עתידים בניך להגאל, הלילה הזה עתידים לומר שירה.

הנהגה הראויה לילי הסדר

שאת החג מצוותיו ותפילותיו / הנהגה כפי מלכים

4. השל"ה (מסכת פסחים, נר מצוה. אותיות כח-כט. ר' ישעיהו הלוי הורוויץ. תלמיד הרמ"א, מהר"ם מלובלין והסמ"ע. רבה של פראג, וירושלים. נפטר בשנת ש"ץ) ואח"כ ילבש מלבושיו הנקיים והמכובדים, כדי לקבל שמחת הרגל בשמחה ובששון מהודר ומסולסל, וכן נאה לו לעשות ולהחזיק טובה וחנות למי שעשה לאבותינו ולנו כל הניסים והנפלאות במצרים, והוציאנו מעבדות לחירות. ועל כן צריכין אנו להראות בעצמנו הענין ההוא ולשמוח בישועת אלוקינו, להכיר ולידע את החסד הגדול שעשה אלוקי אבותינו עמנו להוציאנו מפור הברזל, ולקח אותנו מטיט היגון שהיינו מוטבעים בו בין עובדי עבודה זרה, וכמעט שכחנו ברית אבותינו, ויחד אותנו לעם סגולה ועיטרנו בתורתו ובמצוותיו. אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלוקיו. ומי הוא אשר יבין את זאת ולא יידע וישבח לאדון הכל כפי יכולתו והשגתו מלב ומנפש חפצה על כל הטובה אשר עשה לישראל עמו. ויעשה המצוה לשמה בדעת שלמה וכוונה ראויה, ולא דרך עראי מצות אנשים מלומדה.

אח"כ כשמקבל יום טוב ומתפלל ערבית, יתפלל בכוונה שלמה ובשמחה לזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ובפרט במקומות שמוזכר יציאת מצרים יתעורר בכוונה שלמה ולהודות ולהלל ולשבח את השי"ת. ויחזור לביתו, ויתנהגו הוא ואשתו כמלך וכמלכה, ובני ביתו כבני מלכים, ויכינו כלי כסף וזהב ובגדי משי ורקמה מכל מה שחננם השי"ת, והכל כדי להראות לכל שמחת ליבו בחסדו של מקום.

וקדושת הלילה הזו וכל הדינים הנוהגים היא קדושה רבה במאוד, כי אז בחר בנו השי"ת מכל העמים וקידשנו במצוותיו. על כן ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחה משיחת חולין, ויזהיר בני ביתו על זה, ולא יהיו נפרדים מדביקות השי"ת רגע כמימרא, רק יתעסקו הכל במצוות הלילה הזה ובסיפורי ניסי מצרים ולפרסמם לבני ביתו...

ובר מן דין, יחשוב האדם המצוה הבאה לו פעם אחת בשנה, ואח"כ כל השנה אלו מצוות עוברות ממנו, על כן בשעתם יכבדם ויאהבם וידבק בהם לא יפרד מחשבתו מהם. וראיתי מבני עליה המחבבים מצוות, היו מנשקין המצות והמרור, וכל המצוות בעת מצוותן, וכן הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבעה מינים שבולב, והכל לחבב המצוה. ויש ללמוד זה ממה שכתב רמ"א (סי' כד) יש נוהגין לנשק הציצית בשעה שרואה בם, והכל משום חיבוב מצוה. ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב ובדביקה וחשיקה וחפיצה.

והנה, למצוות הנהוגות בלילה הקדושה הזו של ליל פסח, דיני פסח מצה ומרור וארבע כוסות ושני טיבולים והסיבה, יש להם טעמים גדולים נגליים ונסתרים וסתרי סתרים, ומצוה גדולה היא לספר בהם, וכל המרבה לספר הרי זה משובח. וכל אדם מחוייב לספר בהם, ולהביין ולהשכיל עד מקום שיד שכלו מגעת...

פסוקים בליל חמשה עשר ופסוקים אחרים

6. ספר מהרי"ל (מנהגים. סדר ההגדה, אות א. ר' יעקב מולין. מנהגי ופסקי

מקור למנהגי אשכנז עד ימינו. נפטר בוורמייזא בשנת קפ"ז)

דרש מהרי"ל ס"ל: כתיב 'אשרי אדם מפחד תמיד' (משלי כח), וכתיב 'משמועה רעה לא יירא' (תהלים קיב), קשיין קראי אהדי, אלא ר"ל מפחד תמיד אל דבר מצוה לעשותה כתיקונה. כך יהא כל אדם חרד באימה לקיים מאמר חכמים שתיקנו מצות הסדר וההגדה. ולא יהא הדבר קל בעיניו אף אם כמה דברים יש בסדר שנראה בעיני האדם שאין הקפדה בהן, ישכיל בדעתו לקיים, שאין שום דבר ריק בהן.

הנהגה בקדושה ויראה, ודקדוק במצוות הלילה וציינות חמשה

7. ר' עקיבא איגר (מכתבי רעק"א סי' יב. רבה של העיר פוזן, חותן החתם

סופר. נפטר בשנת תקצ"ח)

בליל פסח יתנהג בקדושה ויראה, ולשמוח במצוות שזיכה אותנו ה' בלילה הזה - מצות עשה של קידוש ומצות עשה של אכילת מצה, ומצות מרור וד' כוסות ואמירת הלל. אך בתנאי שצריך לזהר שיאכל הכזית מצה ברוחה ולא בצמצום. וכמו כן במרור, כי אם יחסר מעט מזעיר - הפסיד המצוות. ולדעתי מי שיש לו מח בקדוקו ומאמין בתורת ה', איך לא יחוס על נפשו ולא יהא מתיירא שמצוה גדולה כזו, שאין לזכות בה עד תעבור שנה, ומי יודע אם יחיה, נפסד בידו. ודי לנו בעו"ה במצוות הרגילים כמו תפילין וברכת המזון, שאין אנו מדקדקין בה, ולמה נעשה כזה במצוות אלו ר"ל. ואף במרור, מה גם שקשה לו קצת, הלא בכל יום אנו מקבלים לעבוד ה' בכל נפשנו, ולמה נקפיד בצער מועט כזה.

אני מבטיח באמונה, במי שיעשה מצוה בחשק, ויחשוב בשמחה: בזו הרגע אני מקיים מצות בורא, כמעט לא ירגיש מרוות כלל! ובפרטות בד' כוסות, שמדרכן לדקדק לשנות מעט כמו רביע כוס. או לאותה בושא, איך יבעטו מצוות בשאט נפשם בלי טענה ובלי כבוד. לדעתי הוא קלות ומניעת היראה למאור ר"ל וגדול עוונם מנשוא.

זמן מסוף להפריש אלוה ויר"ה אצל הבית

התנאים אור הפסח והאלוה

8. אוהב ישראל (לפסח. ר' אברהם יהושע העשיל, אב"ד אפטא. תלמיד ר' אלימלך

מליז'נסק. נפטר בשנת תקפ"ה)

יכול מר"ח ת"ל 'בעבור זה' וגו' שיש מצה ומרור מונחים לפניך - הנה באמת אף אם התינוק שואל את האב שאלה זו בשאר ימות השנה, אז יכול האב ג"כ להשיב לבן כפי הכתוב בתורה.

אך התורה ק"מ מורה לנו, דכל ימות השנה, אף אם יאמר לבן הסיפור יציאת מצרים לא יהיו אז הדברים מתיישבים בליבו ולא יכנסו באוזניו, כי זה תלוי באמונת הלב, ולא כל מוחא סביל דא. וזה שאמרה לנו התורה 'בעבור זה' ודרש בעל ההגדה 'לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך', ר"ל בליל הסדר, שאז מתגלן הארת המוחין, אשר רומזין לזה המצה והמרור. ובזו הלילה מתגלה אור השכל והאמת והאמונה וחופף בלילה הזה על כל זרע ישראל. ואז כשתשיב לבנך תשובה זו ותגיד לפניו כל הסיפור הלו אז בודאי יכנסו דברי האב באוזניו הבן, ויאמין באמת יציאת מצרים. משא"כ בשאר ימות השנה שאז החשכות גובר בעולם, ע"ז לא יוכל הבן לקבל דברי אביו ולהאמין בהם. ויה"ר שיקויים בנו במהרה בימינו 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות' אמן.

קדושה ויראה ופסח אצל הבית

9. מנוחה וקדושה

(בסופו, ח"ב אות יט. ר' ישראל איסרל מפנוביץ', תלמיד ר' חיים מוולוז'ין)

אכן קדושת ליל פסח גדולה מאוד מאוד, כי בה שבר הקב"ה את כל מ"ט שערי טומאה שהיו אבותינו מוטבעים בהם והוציאם לחירות מכל שעריה [שבאמת זהו עיקר יציאת מצרים. עיין בספרים. ועוד שזה תלוי בזה, אם הנפש יוצאת

משעבוד הטומאה - מיד הגוף יוצא משעבוד], והעמידם על שער ראשון משערי בינה המקודשים [שעריה ג"כ מ"ט], והתחילו לספור ספירת העומר בלילה הזה, ובלילה השניה זכו לשער השני, וכן בכל יום נתעלו שער אחד, עד שביום מ"ט זכו לשער מ"ט, ולקבל התורה למחרתו, ונאמר עליהם 'אני אמרתי א-להים אתם' (תהלים פב).

וכן בכל שנה ושנה נוצץ בליל הפסח הקדושה הראשונה. ולכן גם הבן גם האב חופשים בלילה הזה מהטומאה [אם האב מכין עצמו לזה, כי כלל גדול בכל מצוה - הרגשת קדושתה עיקרה ע"י הכוונה הרצויה ע"י אפיית המצות וביעור חמץ וכו"ג], ולכן ציונו ה' לדבר על לב בנינו בלילה הזה המקודשת, להשריש בליבם אמונת ה', ומה בצע כי נעבדנו, ע"י העיקרים הנצרכים לזה ששורשם יציאת מצרים. ומתחילה צריך להכין עצמו לישב בשמחת מצוה ודרך חירות, שיהיו הדברים יוצאים מליבו, וע"ז יכנסו בלב בניו, ויושרשו שורש פרי יראת ה' ואמונתו כל ימיהם.

וזה שאמר בעל ההגדה 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה', להודיע לנו גדול החיוב הזה [עבור התועלת הגדולה הצומחת ממנו]. ולכן אף שכמה מצוות נאמרו בקיצור, בזו המצוה מאריך מאוד, לזרז את האב על בנו, בין אם הוא חכם [שאפשר לחשוב שאין צורך לדבר על ליבו, כיון שהוא חכם יחכם מעצמו] בין אם הוא רשע [יחשוב האב שאבד שברו] בין אם הוא תם [מסביר ידע האב שחיובו עליו], מ"מ לגדול יקר המצוה נכתב כל אחד בפירוש, אף לשאינו יודע לשאול שאין לו שכל כלל [ולפי הסברה הדיבור איתו הוא לחינם], אכן התורה יודעת שגם לו יהא תועלת...

ודע, שמי שברא אותנו ואת יצרנו הרע, יודע שבשעה שמצה ומרור מונחים לפניך אז מועיל מעשה השרשת יראת שמים לבנו, לא בעת אחר...

ודע, שאף אם תעסוק עימו כל הלילה בדברי חידודים, בפירוש ההגדה או בפסוקי התורה - לא יצאת ידי חובתך. אך ורק להסביר לו היטב מכל דבר עומק הנס וגבורת ה' ויכולתו לשנות הטבע כרצונו, ואהבתו לעמו, ושומרו החסד לאוהביו לדורותם. וכל הרחבת דברים בכיוצא בהם. וה"ה לדבר אודות צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ומה שאנו מדולדלים בגלות איך שהוא להיטיב לנו באחריתנו.

ויודע אני שימצא מי שיתחכם נגד דברך, אבל אתם בני שמעו לאביכם ותחי נפשכם ונפש בניכם. ולא תחוסו אף אם אולי תימשך קריאת ההלל אחר חצות, או אפילו ספק אפיקומן. כי בזה"ז נהוג שמתפרדת החבילה אחר האכילה (א"ה-ה) המסובין עוזבים את הסדר, משא"כ בזמניהם היו עוסקים ביציאת מצרים כל אותו הלילה וכו'. דיבור אחד מסיפור יציאת מצרים הוא מצות עשה חשובה מאוד, ואכילת מצה עד חצות תליא בפלוגתא. וכשתדקדק היטב תמצא שגם הד' כוסות טפל לסיפור...

פסוקים בליל חמשה עשר ופסוקים אחרים

10. זוהר (פר' בא, דף לח ע"א. הסוגריים מפי' מתוק מדבש')

ותנא הוה נהיר ליליא כיומא דתקופה דתמוז (ליל יצ"מ האיר כיום בהיר של תקופת תמוז), וחמא כל עמא דינוי דקודשא בריך הוא. הדא הוא דכתיב (תהלים קלט) 'לְיָלֵלָה פְּיוֹם יָאִיר כְּחֹשֶׁכְּךָ פְּאוֹרָה'.

ובשעתא דנפקו אשתכחו כולהון מתין בשןקין לעיניהון דכולא (בשעת יציאת ישראל נמצאו כל המתים בשווקים לעין כל, לפי שסחבום הכלבים מחוץ לבתיהם). בעיין לאקרבא להו ולא אשכחו (-המצרים רצו לקבור מתיהם ולא מצאום, כי חלק מהם אכלו הכלבים). ודא אקשי להו מכולא. חמו לישראל נפקין לעיניהון בחד גיסא וחמו למיתיהון באידך גיסא, ובכולא הוה פרסומי ניסא, דלא הוה כהאי (-גילוי אלוקות) מיומא דאתברי עלמא.

11. אור החיים (שמות יג, ח. ר' חיים בן עטר, מרוקו. נפטר ביום-שבת תק"ג)

'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם' - ...עוד קשה אומרו 'ביום ההוא' ובסמך גמר אומר 'בעבור זה' ודרשו רבותינו ז"ל (מכילתא, הגדה) בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, והוא בלילה ולא ביום! ... ואמר 'ביום ההוא' הודיע במתק לשון צדיק, כי הלילה ההוא 'יום' יקרא לא לילה, והוא אומרו (תהלים קלט) 'לְיָלֵלָה פְּיוֹם יָאִיר'.

12. הגר"א (פירוש להגדה. 'בעבור זה...')

עכשיו הוא מתרץ הקושיה הראשונה של 'מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות' והיינו שהלילה הזה נתחייב במצוות (א"ה-ה) ע"ש לעיל ב'מה נשתנה הלילה הזה', שרוב המצוות מצוות דוקא ביום, ולא מצוין כלל שתהיה מצוה דוקא בלילה ולא ביום, ובלילה זה המצוות דוקא בלילה). ומפרש, שהכתוב קרא את הלילה הזה 'יום ההוא', כמו שכתוב 'וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה'... בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך. וזהו דוקא בלילה, כמו שכתוב

בְּעֶבֶר תֹּאכְלוּ מִצֵּת, והכתוב קורא את הלילה הזה 'יום ההוא'. לכן הלילה נתחייב במצוות, כי אין לה בחינת לילה כלל!

13. שפת אמת (פסח, שנת תרמ"ד)

בנוסח ד'מה נשתנה הלילה הזה' - כי על אותו הלילה נאמר (תהלים קלט) 'לילה כיום יאיר', דנק' בתורה יום כדכתיב (שמות יג) 'הגדת לבנך ביום' כו' ואמרינן (הגדה) בשעה שמצה ומרור מונחים, הרי שנקרא 'יום'. ולכן אומרים בלילה זה ההלל. אע"פ שאין קורין הלל רק ביום, כדאיתא במגילה (כ ב) דכתיב 'ממזרח שמש' כו' 'זה היום עשה' כו', ע"ש. רק דלילה זה נק' יום ונשתנה מכל הלילות. וע' באוה"ח מזה ב'פ' בא שם (ע' במקור 11).

14. ר' נתן לוברנט (שארית נתן) עמ' שעו. חסיד גור, גאון מופלא. תרע"ז-תשנ"ג

...אף הרבה לדבר במשך השנה בחביבות יתירה על ליל הסדר. "ליל הסדר הריהו בבחינת יום ואין לו כלל קשר ללילה. לילה שכולו חסדים הוא". אמר לפני תלמידיו: אם תלמדו ספר גבורות ה' למהל"ל תרגישו טעם בלילה זה. אבל, עליכם להתחיל בכך בחודשים תמוז-אב ולא להיזכר באדר-ניסן.

סאלת יא' הפסח מתחדשת מ'י' שנה

ז'אה מקליפת מצרים ותוספת קדושה

15. אור החיים (במדבר כג, כב)

א-ל מוציאם ממצרים' - אמר 'מוציאם' (=לשון הווה) ולא 'הוציאם'... ונראה על דרך אומרים ז"ל בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. על כן אמרו יודעי פנימיות התורה, כי כל ליל פסח מתבררים כוחות הקדושה מהקליפה, ונוספים בעם בני ישראל. והיא הבחינה עצמה של יציאת מצרים. והוא אומרו 'א-ל מוציאם', כי לא יציאה ראשונה לבד, אלא בכל שנה ושנה מוציאם.

16. בית אהרן (מועדים, לפסח. עמ' רסו, ד"ה ליל שמורים. ר' אהרן מקרלין, נכד ר' אהרן הגדול. נפטר בשנת תרל"ב.)

'ליל שמרים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים' - לשון עתיד, שהוא עתיד להוציאם תמיד בכל שנה כשיבוא הלילה הזאת. 'הוא הַלְלָה הַזֶּה לה', שמרים לכל בני יִשְׂרָאֵל לְדִרְתָּם' - אף לדורות. כי בכל הדורות מוציא ה' את ישראל ממצרים בלילה הזאת.

אור הקדושה

17. שפת אמת (פסח)

(שנת תרל"ט) מצה זו כו' שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ כו' - פי' כמ"ש חז"ל שהיו ח"ו נטבעין במ"ט שערי טומאה. וחמץ רמו ליצה"ר שאור שבעיסה. ועד שלא החמיצה עיסתן של ישראל נגלה עליהם אור הקדושה.

וכמו כן בוודאי מתקיים בכל שנה ושנה. ולרמוז זה איתא 'חוטפין מצה בלילי פסחים', כמ"ש 'בחפזון יצאת'. שצריכין למהר להחזיק עצמנו במצוות הנהגוין בליל פסח, שמתעורר חסד הזה בכל שנה, כמ"ש 'ליל שימורים הוא'.

הרמב"ם מתחדשת וז'אה מכל מצרים

18. פרי צדיק (פסח. ר' צדוק הכהן רבינובין, תלמיד 'מי השילוח', ר' מרדכי יוסף ליינר מאיז'ביצא, נפטר בשנת תר"ס)

[ב] בגמרא (פסחים קטו ב) 'לחם עוני' שעונין עליו דברים הרבה. והיינו שצריך להיות דרך שאלה ותשובה... והיינו שבלילה צריך האדם להרגיש בנפשו חדשות, שצריך האדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים וכו'. והיינו שאז הרגיש אדם בנפשו הַרְגֵשׁ חזק שיצא מן המיצר, וכן צריך כל אדם להרגיש בכל ליל פסח כאילו הוא יצא ממצרים. ולא יהיה הדבר אצלו כדבר הרגל לאכול מצה ומרור וכדומה...

זה צריך האדם להרגיש בכל ליל פסח הַרְגֵשׁ מחודש ושינוי שלילה זו משונה מכל הלילות, שבוה מרגיש כאילו הוא יצא ממצרים. ואף דאכתי עבדי אחשוורוש אגן, מכל מקום הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, שמזה כבר יצאנו שלא יהיה שְׁעָבוֹד כזה כמו במצרים שהקיפה הקליפה מכל צד כמו שנא' (דברים לד) 'גוי מקרב גוי' כעובר במעי אמו, ומזה כבר יצאנו. וצריך אדם להרגיש בכל שנה יציאה מחודשת כאילו הוא יצא ממצרים.

[טז]...ומשום הכי אמר 'השיר' דלעתיד 'יהיה' גם כן 'כליל התקדש חג' (ישעיה ל כט) שאז נתבטל היצר הרע, שכן מורה יציאת מצרים שיצאו ישראל מהמעיק ומיצר למידת ישראל, שהיתה הקליפה מקפת אותם מכל צד. וכן בכל שנה בלילה זו מתחדש בלב ישראל לבער היצר הרע, שצריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכמו שהרגישו אז השמחה צריך שירגיש בכל דור ודור.

[כד]...והענין הוא דנועד כי בצאת בני ישראל ממצרים לא היה שום הפרש ביניהם למצרים, כמו שאמרו (שהש"ר ב ה) 'גוי מקרב גוי' שהיו אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית וכו', רק שהקב"ה חשק בהם ונשבע לגואלם. ובחסדו הגדול האיר והופיע בתוך עומק לבם מגודל קדושתו, בלי הכנה מצידי עד שהוציאם ממצרים. ולכן נצטוינו לזכור בכל יום יציאת מצרים. ואין המכוון על הזכרה בפה בלבד, אלא שיהיה דבר זה נקבע בעומק לב כל ישראל, שבאם ח"ו יהיה משוקע באיזה תאוה וסיאוב רחמנא ליצול ולא יוכל לשות עצה בנפשו - אל יתיימש עצמו, רק שיאמין ויצפה לה' יתברך ויוציאו מהסגרו, כי יתחזק לבבו שאיננו משוקע יותר ממה שהיו אז ישראל משוקעים במ"ט שערי טומאה וה' יתברך הוציאם משם בלי אתערותא דלתתא, כן גם לי יעזור ה' יתברך. ולזה נצטוינו לזכור יציאת מצרים.

[כח]...כי עיקר הרמז הוא על שביציאת מצרים היה אתערותא דלעילא להושיע כל פרטי נפשות מישראל אף שנטבעו בעומק הקליפה, ולפי ראות עינם אין להם שום תקוה, רק הקב"ה ברוב רחמיו הוציאם, כמו כן בכל שנה באותו הזמן מתנוצץ הארה זו מטלא דנחית מלעילא, וזה שכתוב שם ביחזקאל (לו יא-יב. הפטרת שבת חוה"מ) אשר אמרו לנפשם 'בשו עצמותינו ואבדה תקוותנו...' כה אמר ה' אלוקים הנה אני פותח את קברותיכם' וגו', שעל ידי אכילת מיכלא דאסוותא (=מצה) מתעורר בכל שנה באותו זמן להעביר זוהמת הנחש ולתקן פגם הראשון, שגרם מיתה לעולם וממילא יבולע המוות לנצח ויזכו לתחיית המתים שבא על ידי טלא דעתיקא. ואף שאין אנו מרגישים שום רפואה ופעולה, אעפ"כ בודאי היא פועלת מעט מעט, כמו כל הרפואות הגופניות שפועלים מעט מעט.

זמן חירותנו - מצלות נפשות צרכ פסח וליל הסדר 19. הגר"מ חרל"פ (פתיחה להגדה של פסח מ'י מרום')

כח וצוה"מ לכל השנה

[ב'שער' שם] מרגלא בפומיה דרבינו זצ"ל, כי ליל הסדר הוא הנותן לו כח ועוצמה לכל ימות השנה. ואכן, מה נהדר היה רבינו זצ"ל בליל הסדר, כשעל פניו המאירים והמזהירים היתה נסוכה שמחה נפשית טהורה וזכה, יותר מבכל השנה כולה. חירות הגוף והנפש היו חרותים על לוח ליבו במלוא תפארתם, ופניו בוערים כלפידים, והוא כולו מלא רגשי קודש וגילת אהבה ורעדה כאילו הוא יצא ממצרים. ובין כל קטע וקטע שבהגדה היה פיו מפיק מרגליות, ביאורים והגיגות על סדר ההגדה והמאורעות שאירעו לעם ישראל.

סאלת ז' יא' ההכנה לפסח - כצדק לפני האפק

הימים שבין שבת הגדול שחל בעשור עד פסח שהם ד' ימים - יש בהם הסגולה של ד' ימים שבין יוה"כ לסוכות, שסגולתם מצד עצמם. ומפני גבהותם אין אנו משיגים אותם, ולפיכך הם ימי הכנה למצוות, שכן ענין ההכנה נשגב מאוד למעלה מכל מה שיש לנו שיח ושיג. בימי ההכנה הננו כעבד לפני המלך, ובשעת קיום המצוה כשר לפני המלך (ע' ברכות לד ב).

צרכ פסח - כאדמ"ר לפני החטא

ביום ארבעה עשר ערב הפסח - מבהיקה הארת זיהרא דאדם קדמא לפני החטא. ולפיכך נקרא בתורה 'ראשון' - 'אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שֹׂאֵר מִבְּתִיכֶם' (שמות יב), וראשון דמעיקרא משמע ילפינן מאדם הראשון, שנא' (איוב טו) 'הָרִאשׁוֹן אֲדָם תִּגְלָד' (ע' פסחים ה א וברש"י שם).

כל סדר הלילה - מצה ומרור, ד' כוסות והגדה - מביא זרמים של קודש לכל השנה כולה, לחיות גם בכל השנה כולה חיי קודש בדביקות אמת להש"ת.

מצות אכילת מצה - מרחיקה את האדם מכל מיני התעוררות והתפעלויות אנושיות, תאוה וכל מידה רעה. והיא מעמידה אותו על הַרְגֵשׁ היותר נעלה, להרגיש את הש"ת עמוק עמוק בקרב כליותיו ולבבו, שלא לעשות דבר גדול וקטן נגד רצונו ית"ש, להיות עבד להשם יתברך ולא עבד לעבדים.

בלילה הזה מתלקח הלהב הקדוש של הצינור הגזעי של ישראל, הוא זרם הקדוש הזורם בכל אחד מישראל מהאבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. בלילה הזה מתעניין כל בן ומשתוקק לעמוד על סוד קדושים של שיבת אמונים והדרת קודש. 'כנגד ארבעה בנים דיברה תורה' - אפי' הרשע, אם כי נראה ששואל ברשעות ובליצנות, הרי בפנימיות הוא מחכה לתשובת הדרת השיבה, ולכן הוא שואל. הלילה הזה הוא הלילה המיוחד להשבת בנים לאבות ואבות לבניהם, עבודת הקודש העתידה לאלוהו הנביא - 'וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹתָ עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם' (מלאכי ג). וזהו יסוד המסורה בדבר בוא אליהו הנביא והכנת כוסו בלילה הזה.

גילוי שכינה

גילוי שכינה של הלילה הזה - שונה ונבדל מכל מיני גילויים של שכינה שאפשר להתגלות בכל השנה כולה. הגילוי של הלילה הוא גילוי מלא של האחדות הנעלמה, הקב"ה בכבודו ובעצמו. 'וְעַבְדְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא מֵלֶאךְ אֲנִי וְלֹא שֹׁרֵף אֲנִי וְלֹא הַשְׁלִיחַ' (הגדה). וכן הוא בכל שנה ושנה לכל אחד מישראל, לפום דרגא דיליה.

ניצוצות רוח הקודש ונבואה

הלילה הזה הוא לילה של נבואה לכל ישראל, וכל אחד ואחד מישראל עולה אז למדרגת צדיק, וכל שבעת הרקיעים פתוחים לפניו. ניצוצות של רוח הקודש ונבואה מתנוצצים אצלו, והמדרגות הולכות ומפפכות בלי הרף. וכל היודע להכין עצמו לקראת הגדולה של הלילה - הוא פורח ממדרגה למדרגה. 'אֲתֶם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם, וְאֲשָׁא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׁרִים, וְאָבֹא אֶתְכֶם אֵלַי' (שמות יט).

אור הקודש Le ארץ ישראל והאקדה

בלילה הזה מתעטרים כל ישראל בעטרת תפארת אור הקודש של ארץ ישראל, ובאור הקודש של מקום המקדש, 'כִּסֵּא כְבוֹד מְרֹם מְרָאשׁוֹן מְקוֹם מְקַדְשֵׁנוּ' (ירמיהו יז). וכל אלה היודעים לערוך את הסדר הנפלא של הלילה בקדושת המחשבה ובזהירות הדינים לכל פרטיהם ודקדוקיהם - מרגישים את קדושת ארץ ישראל בכל מקום שהם, כאילו נמצאים ממש בארץ ישראל (ע' תרגום שמות שם: ...ואובילית יתכון לאתר בית מוקדשא למקדבד תמן פסחא, ובההוא ליליא אתיבית יתכון לפילוסין ומתמן קריבית יתכון לאולפן אוריית). 'שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחִצְרוֹת אֱלֹקֵינוּ יִפְרְחוּ' (תהלים צב).

[א"ה - וכן כתב בתפארת שלמה (מועדים, פסח, ד"ה והיה כי יביאך. ר' שלמה רבינובין, רדומסק. תלמיד 'יהודי הקדוש' והחזה מלובלין): ...'מורא גדול' זהו גילוי שכינה, והנה בח' גילוי שכינה הוא בח' ארץ ישראל, כמבואר לידעי חן. נמצא כי בשעת הגאולה ה' להם לישראל בח' א"י ממש בכל מקום מושבותם כו'. וכן הוא הבטחה לישראל לעולם שבכל ליל פסח כבואם לאכול המצה והמרור וכל הסדר יזכו לעורר כן למעלה להמשיך עליהם בח' גילוי שכינה וקדושה של מעלה וזהו בח' ארץ ישראל...]

ניתוק מכל מיני צבדות ואוסרות

חג הפסח זמן חירותנו, הוא הזמן אשר בו משתחררים מכל עבדות. כי מצרים היתה היסוד והשורש של כל מיני העבדות שבעולם, 'בֵּית עֲבָדִים', וכל הלחץ אשר ישראל נלחצים ממי שהוא - הכל הוא שורש פורה ראש ולענה ממצרים. כל אומות העולם המשתחררים על ישראל ולוחצים אותם כולם הם ניצוצות של מצרים. כל המגמה של אומות העולם היא שישאל יהיו להם עבדים, ולא ידעו כי הלילה של פסח 'לִיל שְׁמֵרַיִם הוּא לָהּ' - שְׁמֹר וּמִיּוּחַד לְשַׁעֲבַד אֱלֹהֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְזוּלָתוֹ, וְבוֹ יִתְקַיֵּם כָּל הָעֲבוֹתוֹת וְהַמִּסְרוֹת.

הכל מהפחות מהשניות בלי התצורות האדם

בחג הקדוש הזה מרגישים כי הכל בא בשלמות גמורה רק מאיתו ית"ש, בלי שום צורך של הוספה מצד האדם. בחמץ יש גם התעוררות עצמית, תוספת החימוץ, אבל מצה היא כמות שהיא, בלי שום תוספת מצידה, וכל תוספת הרי היא בבל יִרָאָה ובל יִמָּצָא.

צבדות וצבדות לה' ושמירת מצוה מכל מצוה

בחג המצות הכל משתחרר, הן הכלל והן הפרט. כל אחד מישראל, גם אשר בכל השנה איננו זוכה להיות נגאל ממיני עבדות שונים - בחג הקדוש הזה הנהו משתחרר לגמרי. וכל היודע להיות מקשיב אמת לימים האלה - מוצל הוא מכל מיני לחץ ושעבוד, והוא לקוח ומשועבד להש"ת, שהוא האושר היותר גדול והחירות היותר נמרצה, וזוכה להגיע למדרגת עבד ה'.

פסח לבן ככהן גדול לפני ולפנים

20. מהר"ל (הגדה של פסח)

נוהגים ללבוש בגד לבן בליל פסח לעבודת הסדר, וכדמיון זה היה הכהן הגדול משמש ביוה"כ לפני ולפנים בבגדי לבן, בשביל שהיה קונה מדרגה העליונה, וליל שימורים הוא כיום הכיפורים בענין הזה, וטעם שניהם נסתר.

התחדשות כמו יוה"כ, פאיתצרותא דלציפא / אהנה גדולה בפחיתת ישראל לצע ה', זמן איכוסין

21. נתיבות שלום

(ח"ב פסח מאמר ו. ר' שלום נח ברזובסקי, סלונים. נפטר בשנת תש"ס)

מאמר צדיקים 'ליל שימורים' הוא כמו יום הכיפורים. וכך ראו תמיד בחיי עם ישראל בכל הדורות את מעמד ליל שימורים. וכן אצל האנוסים אפילו אלו שהיו רחוקים ביותר מיהדות שמרו על ב' זמנים אלו כבבת עין במסירות נפש. וישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם ויודעים על מה יש לשמור במיוחד... כן יש לדעת מה טעם נהגו ללבוש בגד לבן בב' זמנים אלו.

גוון לבן מורה על דף חלק... וזה מסגולת ב' העיתים הקדושים הללו אשר בהם מסוגל כל איש יהודי להתחדש כבריה חדשה בבחי' דף חלק... ביוה"כ ע"י אתערותא דלתתא ע"י התשובה... ובליל פסח הוא מכח אתערותא דלעילא, כמו שהיה ביצ"מ שהיתה בגודל האהבה, שהקב"ה גאלנו וקראנו 'בני בכורי ישראל' עוד בהיותם משוקעים במ"ט שערי טומאה... וזה טעם לבישת הקיטל בב' הזמנים האלו, להורות על ענין ההתחדשות השווה בשניהם, שבהם יכול איש יהודי להתחדש ולפתוח דף חלק וחדש בחיי הרוחניים...

ובאופן מיוחד איתא על גודל השמחה שהיו שמחים בלילה זה, וכלשון חז"ל (פסחים פה ב) כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא. ובזוה"ק בענין סיפור יצ"מ הפליג לבאר כמה חדי קוב"ה בההוא סיפור... ובסידור האריז"ל כותב שאין זמן שמחת השכינה כ"כ כמו בלילה הזה. מכל זה נלמד לדעת גודל השמחה יש בליל סדר פסח בעליונים ובתחתונים, עד שהלילה הזה הוא הזמן השמח ביותר מכל השנה. והטעם בזה, כי ענין יצ"מ מלבד עצם הגאולה כולל גם מה שאז נהיו ישראל העם הנבחר, שזו השמחה הגדולה ביותר... נהיו ישראל בבחי' מאורסים לקב"ה כביכול... השמחה הגדולה ביותר היא בזמן האירוסין שבו מתברר ונקבע הענין, והכל אח"כ המשך לזה...

הסעודה בליל הסדר מקודשת, כחלק מהפחית

22. הנצי"ב מוולוז'ין (הגדה של פסח 'אמרי שפר'. לאחר תחילת ההלל, ד"ה ומפסיקין)

ומפסיקים באמצע ההלל, שלא כמו בכל השנה דאסור להפסיק בהלל. ובא ללמדנו בזה, דהסעודה שאנו אוכלים הוא לפני ה', פסח בזמן הבית מצה ומרור בזמן הזה. והוא עצם השבח של ההלל, שהעלנו הקב"ה ביציאת מצרים, עד שאפילו אכילתם הוא ענין מקודש ונושא השגחה לפי המעשה... הראנו לדעת באכילת סעודה זו של פסח, שבמה שהוציאנו הקב"ה ממצרים העלה אותנו עד שאפשר להיות דאכילה ושתיה יהיו למצוה מביאה לידי עוה"ב. והרי המה כמו עיקר ההלל, שההשגחה העליונה תלוי על מעשה ישראל.

אור הפהיר מתגלה, וצריך להנחין צלח בטורה לצפודת הפורא

23. עבודת ישראל (ויקרא, לפסח. ר' ישראל הופשטיין, המגיד מקוזניץ. תלמיד המגיד ממזריץ', ר' שמואל שמעלקא מניקלשבורג ור' אלימלך מליז'נסק. נפטר בשנת תקע"ה)

בליל פסח נתגלה האור הבהיר, ובפרט בשעה שאומרים הלל, שאין זה כל השנה וימים טובים (=הלל בלילה), הלל גמור בגימטריא שד"י שהיה משדד מערכות.

'הילולא בביתא מרפסין איגרא' (ע"י פסחים פה ב) - רמזו בדבריהם כדרך המשל דאיתא בזוה"ק (ח"ג קיד ב) משל למלך שכעס על בנו ומרחקו ממנו ומטרוניתא עימו, לימים בא המלך מחמת שרחמנותו על בנו ומשגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים לראות מה שבנו עושה ושרי געה ובכה. ועל כל פנים אם רואה שהבן בשמחה אין הבכיה כל כך גדולה. ולזה צריך להיות בשמחה. וצריך בהילולא לרפוס איגרינ, רצה לומר לשבור כל איגרינ וכותלינ, שלא יצטרך עוד הקב"ה להשגיח מן החלונות, רק ונגלה כבוד ה' לעיני כל. אלא שלאחר ההלל יכול האור הבהיר להסתלק ממנו, וצריך להמשיך עליו הקדושה אח"כ בקידוש ובמצה ובארבע כוסות, שהן

כנגד ארבע כוסות של חמלה, וכנגד ארבע כוסות התרעלה שעתיד הקב"ה להשקות הרשעי ארץ...
 ופירוש של 'קדש', שצריך להזמין עצמו להקב"ה, שפירוש של 'קדש' הוא הזמנה, כמו הפירוש של 'הרי את מקודשת לי' (קידושין ב א), שתהא מזומנת לי ואסורה לכולי עלמא כהקדש, רק להיות מוכנת להחתן בכל עת שירצה, כך צריך לקדש עצמו להיות מוכן להקב"ה.
 וזהו פירוש של 'ורחץ', שצריך לרחוץ ולטהר את עצמו להקב"ה, ורחיצה הוא לשון בטחון, והוא אותיות רחץ ו"ה, רצה לומר שתהא בטחוני בהקב"ה. ובלילה הזה צריך גם כן רחיצה שהם כנגד כלים פנים פנימיים ואמצעים וכלים חיצוניים שהם מחשבה, שצריך לטהר ולקדש מחשבתו שלא יהיה לו מחשבות זרות, כי אם מחשבות טהורות לעבודת הבורא ברוך הוא, אמן.

תַּחֲנוּן מַלְאִי לֵאמֹר אֶחָד מֵהַשִּׁירָה וְהַסֵּדֶר הַלְלוּ

24. תפארת שלמה (מועדים, פסח. ר' שלמה רבינובין, רדומסק. תלמיד ה'יהודי הקדוש' והחזקה מלובלין. נפטר בשנת תרל"ו)

'וְלִקַּח הוּא וְשָׁכְנוּ הָקָרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסֵּת נֶפֶשׁ אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ תִכְסּוּ עַל הַשָּׁה' (שמות יב) - הנראה לי לרמז בפסוק הזה על מעלות וגבהות הלילה הזאת של פסח. דהנה כבר נתבאר הענין שאמר משה רבינו עליו השלום 'כחצות הלילה' ולא אמר 'בחצות' כמו שהקשו זה בגמ'. אך זה מבואר עפ"י המובא בזהר הקדוש כ"פ כי עיקר הנס בלילה הזה ה' בחצות הלילה, שהוא העת רצון שהקב"ה נכנס לג"ע להשתעשע בנשמות הצדיקים, ובאותו חצות של פסח לא נכנס לג"ע כי אם לפדות את ישראל ממצרים. וזהו הפי' 'כחצות הלילה', כמו בכל חצות הלילה אני יוצא לג"ע, אבל עתה אני יוצא בתוך מצרים.

והנה כן מבואר בזהר הקדוש (פ' בא וברע"מ שם ובפ' בהעלותך ע"ש) כי כך בכל ליל פסח הקב"ה מתענג עם כל הפמליא שלמעלה מהשירות ותשבחות והסדר וסיפור יצי"מ בלילה הזה. ואינו נכנס לג"ע בחצות לילה כ"א לשמוע שירות ותשבחות של ישראל. והנה זהו שרמזו הכ' בזה כי בלילה הזה של פסח 'ולקח הוא' יזכה ליקח הקב"ה שנקרא 'הוא' כנודע, ע"ד 'ויקחו לי תרומה'. וזה 'ולקח הוא' ושכנו' רמז קב"ה ושכינתיה הקרוב אל ביתו, הם כל הפמליא שלמעלה, 'במכסת נפשות' הם נפשות הצדיקים שבג"ע - כולם נקבצו ובא ד' אלקי (א"ה: ככ"ל - ישראל) עם כל קדושי עימו לשמוע ולקבל המצוות ומעש"ט של ישראל בעולם הזה...

בלילה זה המלך והשכינה וכל משרתי עליון וצדיקים שבג"ע כולם באים לעולם הזה להשתעשע עם ישראל. לכן האוכל לשם אכילה גסה הוא נבזה מאוד לפני המלך, בעומדו לפני ד' ומלאכיו אשר לפניו, ויתנהג כאחד הריקים. לכן צריך לירא ולרגז בלילה הזה מפני פחד ד' ומהדר גאונו.

ליל הסדר - סדר ליל השנה

25. בית אהרן (מועדים, ליל הסדר. ר' אהרן מקרלין, נכד ר' אהרן הגדול. נפטר בשנת תרל"ב. הובא בהגדת 'בשם אומרים' עמ' ט)

והלילה הזה הוא סדר על כל השנה. ובלילה הזה תלוי התנהגותו ודיבוריו ומעשיו של האיש הישראלי לכל השנה. ואם בלילה הזה הוא משכיל בדעתו להתבונן שכדאי לו שיתנהג כראוי, כי זה יגרום לו אח"כ שינוי לטובה על כל השנה כולה, נמצא שלילה הזה הוא הגורם ומשליט סדר איך יתראה בסייעתא דשמיא כל השנה. לכן שפיר נקרא 'ליל הסדר'.

וְנִצְרָק אֵלָּהּ ה' וְיִשְׁמַח קָלָנוּ

השמות תפילת צריבת ליל הסדר

26. הרב פינקוס (שיחות, פסח. עמ' מא)

עלינו לדעת יסוד כללי בעבודת ה'. ישנם שני חלקים בקיום המצוות, חיצוניות ופנימיות. פנימיות הכוונה לעצם ההשקפה, וחיצוניות הינה תפיסת אותה השקפה ע"י האדם בצורה כה בהירה וברורה, עד שהדברים נוגעים אליו ישירות הלכה למעשה...

אחד הכללים המובאים בכתבי האר"י ז"ל הוא, שכשאדם מקיים מצוה מעשית, בד"כ עבודתו נעשית בחיצוניות. וכשאדם מקיים מצוה שבדיבור וכו"ש במחשבה, בד"כ זוהי עבודה בפנימיות...

וחידש לנו הרש"ט (ר' שלום שרעבי) חידוש עצום... גם עבודתנו בליל יר"ט ראשון של פסח מתחלקת לשני חלקים: בתפילת 'מעריב' הננו בונים את הפנימיות, את 'נשמת' הדברים, ואת חיצוניות הדברים הננו בונים במהלך ליל הסדר!

העובדה שהורגלנו לעשות 'עסק' גדול דוקא מליל הסדר ולא מתפילת 'מעריב' שלפניו, נובעת כי באמת עיקר עבודת האדם אינה בפנימיות אלא בחיצוניות, בנין העולם המעשי. ועכ"פ עלינו לדעת כי 'המעריב' של ליל פסח הינו מיוחד במינו, ובו טמונה כל אותה התפרצות ומיוחדות פנימית של לילה זה. אולם ביתר שאת וביתר עוז עלינו לגשת לעבודת ליל הסדר, לבנות את הדברים בעולם המעשי. וכך נזכה בעז"ה להשיג את אותן מעלות ורוחניות טמירות ונעלות הטמונות בו.

אֵלֶּה מֵהַשִּׁירָה פִּתְחַת אֶת הַלֵּל לַתּוֹרָה

27. משנה שכיב (מועדים, ליל הסדר. ר' יששכר שלמה טייכטל, הונגריה. בעל 'אם הבנים שמחה'. נרצח בשואה, תש"ה. ה"ד)

בספר 'כורסייא דאליהו', ממקובל קדוש מירושלים, הביא בשם בעלי מקובלים, דע"י שאלת 'מה נשתנה' גורמין פתיחת הלב לתורה. ועל כן נהגתי בביתי שכל המקובצים אצלי בליל הסדר, כל אחד ואחד שואל 'מה נשתנה' ומתפלל שיהיה לו לפתיחת הלב. ואחר גמר כל הנאספים גם אני בעצמי אומר מה נשתנה.

בתחילת ההגדה - הֵן אֵלֶּה וְהֵאֵלֶּה מֵאֵלֵּי אֲבוֹתֵינוּ

28. בית אהרן (הגדה של פסח, עמ' רנו)

בפסח דשנת תר"ד בשעת הסדר אמר: אבי זצוק"ל אמר: 'כאן הן שואל' (משנה פסחים קטז א: מזגו לו כוס שני וכאן הן שואל), פי' 'שואל' הוא לשון שאלה ובקשה. ר"ל, כאן יכול הבר ישראל לשאול ולבקש מאביו שבשמים כל מה שצריך, ולקבל חיות על כל הדברים בלילה הזה. ולהשיג מה שלא עמל ויגע על זאת.

לֵאמֹר אֶת הַשִּׁירָה הַפְּתוּחִים לְרִיבּוֹ תְּפִילָּה וּבִקְשׁוֹת

29. הרה"ח ר' צבי מאיר זילברברג שליט"א (שיחות התחזקות, ויקרא, עמ' מט-נ. מובא בדילוגים)

...כתוב מצדיקים ז"ע, שבלילה זה אפשר לפעול דברים נפלאים עם כל בקשה... שהרי בליל הסדר פתוחים כל השערים למעלה, וממילא כל קול שבן ישראל זוכה לשלוח למעלה בלילה זה, הרי זה רכוש עצום ונפלא שזוכים לרכוש כל השנה הבאה. וכמו שכתוב... (עי' במקור 3) שהברכות הקדושות שיצחק אבינו ברח את יעקב אבינו, במדרגה העצומה והגבוהה שהיה לפני ה', היו בלילה הקדוש הזה של ליל הסדר. בלילה הקדוש הזה נתן יצחק אבינו ליעקב אבינו את הירושה הקדושה והטהורה של 'הקל קול יעקב' (בראשית כז), שעל זה אמרו חז"ל הקדושים, שכלל ישראל 'מתגאין בירושתן', ו'תפסו אומנות אבותם בידם'.

זה 'הקל' חסר (=בלי וי"ו), תפילת הערער (תהלים קב), התפילות של הדורות הנמוכים. שאפילו כאשר היה 'ריח בוגדיו' (סנהדרין לו א), אעפ"כ השי"ת נותן לכל אחד מישראל את הכח העצום והנפלא של 'השמייעני את קולך, פי קולך ערב' (שה"ש ב), אפי' כאשר נמצאים במצב של שער המ"ט, בכל זאת הקול הקדוש של כל אחד מישראל הוא כח עצום ונפלא שהוא נשאר בתוקפו בערבותו, מתיקותו, וחביבותו העצומה אצל אבינו שבשמים, והוא עולה למעלה למעלה למקומות גבוהים מאוד.

אור זה מגלה השי"ת בכל שנה ושנה, בלילה הקדוש של ליל הסדר, שאז השי"ת משפיע את ה'נכנס עימו ריח גן עדן' (רש"י בראשית כז כז), לכל בית ובית מישראל. אפי' כשנמצאים במצב של 'בוגדיו', אעפ"כ כל בית מישראל זוכה להתעלות ולהיות מלא בריח גן עדן, בדרגה של קודש קדשים, כמו שכתוב מהמהר"ל שלכן לובשים קיטל, כי כל אחד מישראל זוכה להתעלות בלילה זה, ולהיות בדרגה של כהן גדול הנכנס לפני ולפנים... ואז להשתמש עם הכח של ה'קול יפה לבשמים' (כריתות ו ב), להשמיע את קולנו אל אבינו שבשמים. וזהו הזמן של התפילה קצרה שהכהן גדול התפלל... בלילה זה אפשר לפעול אפילו על דברים שנראים כרותים וחתומים...

זהו הכח שהשי"י משפיע לנו בלילה זה, בתוך המצה הקדושה, אשר היא 'לחם עוני' - שעונים עליו דברים הרבה' (פסחים קטו ב), אשר זה כולל את החלק של ריבוי בקשות... חז"ל הקדושים דייקו בלשונם הזהב והוסיפו תיבת 'הרבה', להורות שבזמן הקדוש הזה, עלינו לבקש באופן של 'שפכה (=חנה) תפילות בעושר', להרבות בקשות ותחינות לפני ה'.

30. אֵל כּוֹחַ נִיסִים הַפְּלֵאת בָּלֵילָה

חז"ל ציינו מאורעות וניסים רבים שהיו בתולדות ישראל בט"ו ניסן. עי' בספר 'תורה סדורה' עמ' 292.